

DEVIANCIA -SZOCIOLÓGIA

Bevezetés a szociológiába

WJLF

Pecze Mariann

Tartalom

(amiről ma szó lesz)

- Fogalmi meghatározás
- Kritériumok
- Néhány csoportosítási szempont
- Devianciaelméletek (biológiai, pszichológiai, közg., szociológiai)
- Egyéni oktulajdonítások

FOGALOMMEGHATÁROZÁS

- Deviate=eltérés

„*deviatio*” (latin: de=-ról/-ről, via,-ae (f)=út; "az útról való letérés")

az adott társadalom normáitól való eltérés

deviáns viselkedés=normaszegő magatartás

- Társadalom, kultúra, kor függvénye
- Nemcsak egyének; csoportok, szubkultúrák jelzője is lehet

"Egy lesbikus pár félig húzott esküvői öltözékben"; Magyar Királyság - Budapest, 1920

A XX szd. elejéig az észak-afrikai szivan bennszülöttek elvárták, hogy minden „egészséges” férfi homoszexuális kapcsolatokat (is) létesítsen, s akik ezt nem tették, azokat furcsának és nevetségesnek találták. Az arab félszigeten élő beduinok viszont a homoszexuális viselkedést olyan „abnormálisnak” és felháborítóknak tartották, hogy az érintetteket halálra ítélték.

Az európai társadalomban, a viktoriánus korban feltételezték, hogy a „normális” nők nem igazán élvezik a szexet és nem elégülnek ki. Akik pedig mégis élvezik és ragaszkodnak a kielégüléshez, azokat romlottnak, erkölcstelennek és betegnek bélyegezték. Ma már éppen az orgazmusra képtelen (vagy arra nem törekvő) nő számít „abnormálisnak”, (frigidnek) kezelésre szorulónak.

Homoszexualitás a viktoriánus korban

„Fiú lesz vagy abortusz?” - a szelektív abortuszról

1970 óta tizenkét országból összesen 23 millió lánygyermek tűnt el a szelektív abortusz miatt.

A lányokat hagyják meghalni - India

a terhességmegszakítások 99 százaléka még mindig a lány magzatokat érinti. Az indiai társadalomban olyannyira elterjedt ez a gondolkodás, hogy évente 239 ezer kislány hal meg ötéves kora előtt azért, mert elhanyagolják pusztán nemi hovatartozása miatt.

Az „egykepolitika” következményei - Kína

Kínában a családokat az 1960-as évekig arra buzdították, hogy minél több gyereket vállaljanak. Ennek eredményeként 30 év alatt 530 millióról 940 millió főre nőtt a népesség. A demográfiai robbanásból, az erőforráshiányból és a lakhatásból fakadó problémákat kezdetben úgy próbálták megoldani, hogy a '70-es évek elején maximum kettőben határozták meg az ideális gyerekszámot, 1979-ben bevezették az „egykepolitikát”. A kínai társadalom hagyományosan előnyben részesíti a fiúgyermeket, így a korlátozásnak köszönhetően rendszerszintűvé váltak a szelektív abortuszok. De: nincs elég feleség! 2016 januárjában két gyerekre módosították a törvényt, majd 2018 év végén bevezették a „független termékenység” politikáját.

11 millió kínai nő a semmiből

Bár a hatóságok az „egykepolitika” idején kényszerabortusszal – előrehaladott terhességeket is megszakítottak– és kényszersterilizációval sújtották a törvénszegőket, így is akadtak olyan családok, akik megszülték, és elbújtatták lányaikat. Amerikai és kínai kutatók úgy számolják, hogy 11 millió fiatal kínai lány és nő születését titkolták el, vagy jelentették késve a szülők a hatóságok felé, és ezek a lányok csak a beiskolázáskor vagy házasságkötéskor kerültek elő.

Nepál, 2017

Nepál hó borította hegyein minden évben több nő fagy halálra amiatt a régi hagyomány miatt, hogy NEM MEHETNEK BE A HÁZBA, HA ÉPPEN MENSTRUÁLNAK. A tradíció szerint a menstruáló nőt az istállóba vagy valamilyen erre a célra kialakított kunyhóba kell száműzni, hogy ezzel védjék meg a falu tisztaságát. A hagyományok szerint Nepálban a menstruáció alatt a nőt koszosnak, mérgezőnek tartják, és már a gyerekekkel is megtanítják, hogy ebben az időszakban balszerencsét hoz, ha bármilyen módon kapcsolatba lépnek velük.

2017-ben AZONBAN BÖRTÖNRE ÍTÉLTÉK EGY FÉRFIT, AKI MIATT HALÁLRA FAGYOTT EGY FIATAL NŐ.

A hegyvidéki Acham nevű faluban élő nőt a sógora tette ki a fészerbe, ahol halálra fagyott. Több újság is arról cikkezett, hogy az eset a nemzetük szégyene, és az emberjogi csoportok pedig nagy erővel sürgették a hatóságokat, hogy tartassák be azt a tavalyi törvényt, ami azokat bünteti, akik kizárják otthonából a menstruáló családtagot. A törvény ellenére a menstruáló nők kizárása még mindig népszerű a falvakban, többen tiltakozásukat is fejezték ki, hogy most börtönbe került valaki, aki mindössze csak tiszteli a hagyományokat.

A HELYI RENDŐRFŐNÖK PÉLDÁUL AZT MONDTA, HOGY A NŐ ÖNSZÁNTÁBÓL MENT KI A FÉSZERBE, MERT BE AKARTA TARTANI A HAGYOMÁNYOKAT ÉS MERT EZ A KULTÚRÁJUK RÉSZÉ.

Egy nepáli nő készülődik alváshoz egy kunyhóban, mert a menstruációja miatt kizárták otthonából a Katmandutól nyugatra fekvő Surkhet nevű faluban, 2017-ben

A kormány egyébként próbálja betartatni a törvényt, például beígérte, hogy megvonja azoktól a segélyt, akik nem bontják le a házuk mellett azokat a kunyhókat, ahova a nőt küldik, és nem hagynak fel ezzel a szokással.

A deviánssá minősítés kritériumai

1. *Normatív kritérium*

az elfogadott normáktól való eltérés (szocio-kulturális kontextus!)

2. *Statisztikai kritérium*

az adott társ. kisebb részét érinti, amely bizonyos arányszám alatt marad (ha elterjed, megszűnik deviánsnak lenni – pl: válás)

3. *Diszfunkcionalitás kritériuma*

a társ. többségében elítélő reagálást vált ki, mert fenyegetve érzik a társ. egészséges működését

“

“Ha valaki öl - akkor gyilkos. És ha ugyanaz az ember háborús időben ezreket öl - hős lesz belőle. A társadalmat nem zavarja a gyilkolás, ám a gyilkosnak el kell köteleznie magát a társadalomnak - akkor ölhet. A társadalmat nem érdekli az erkölcs. Az erkölcs csupán csak annyit jelent, hogy meg kell felelned a társadalmi elvárásoknak.”

Osho

Főbb devianciák

- Bűnözés
- Öngyilkosság
- Alkoholal összefüggő problémák
- Kábítószer-fogyasztás
- Mentális zavarok
- Egyéb viselkedési addikciók (játékszenvedély, szexuális zavarok, evési zavarok, munkamánia...)
- éít.

Rövid történetiség

- **'70-'80-as évek**

- TBZ kutatások (Társadalmi Beilleszkedési Zavarok) öngyilkosság, bűnözés, alkoholizmus, mentális zavarok

- **'80-as évek**

- Gyakoribbá vált az alkohol, drogfogyasztás, dohányzás → **szenvedélybetegségek** kifejezés **addikciók** további mgtmódok beemelése

- **Addikció:**

- Kémiai: dohányzás, alkoholizmus, koffeinizmus, heroinizmus, kokainizmus...
- Viselkedési: játékfüggőség, evési zavarok, szexuális zavarok, kényszeres vásárlás...

- **Kiszélesedhet:**

Hazugság, csalás, életstílushoz kötődő megnyilvánulások (pl: hajléktalanság)

Néhány csoportosítási szempont

- Negatív és pozitív deviancia

ált. negatív, de pl. Robin Hood- elismerés, tisztelet- pozitív megítélés

- Innovatív (előrevivő) deviancia

megítélése pozitív, ha segít v.mely probléma megoldásában (de negatív, ha nehézséget jelent)

- Fizikai deviancia (mátság)

megszokottól eltérő fizikai karakterrel rendelkező egyén (időben változó megítélés-lsd. balkezesség)

hátrányosabb helyzet – minősítési csapda elkerülése!!!

- Alkalmi-rendszeres normásértés

egy-egy szabálytalanság még nem deviancia! (tartós folyamat) lsd. minősítési elmélet

DEVIANCIAELMÉLETEK

1. Biológiai-genetikai elméletek
2. Pszichológiai elméletek
3. Közgazdaságtani elmélet
4. Szociológiai elméletek

DEVIANCIAELMÉLETEK

- Első értelmezési kísérletek
 - XIX. szd derekáig: normasértő viselkedés=egyén problematikája, társ.-tól független külső tényezők (középkor: vallás, újkor: jog, XIX-XX. szd - tudományosodás: orvoslás /mentális betegség-egészség)
- Alapvető elméleti kategóriák:
 - Biológiai
 - Pszichológiai
 - Szociológiai
 - közgazdaságtani

elméletek

Biológiai- genetikai elméletek

Biológiai-genetikai elméletek

- Lombroso elmélete (1870)

koponya, arc, fülforma alapján: primitívebb emberek, bűnöző hajlamokkal születnek a társadalmi minták befolyással bírnak a bűnöző viselkedés kialakulására, de a bűnözők többségét biológiailag degenerálnak vagy fogyatékosnak gondolta - elvetették

- Sheldon elmélete (1940)

fizikum alapján: *testes*, *gyenge* és *muszkuláris* típusok (utóbbiak nagyobb valószínűséggel bűnözők)

Isd: William H. Sheldon, *The varieties of human physique: An introduction to constitutional psychology* (New York: Harper & Brothers, 1940)

- Kromoszóma-rendellenesség ('60-as évek)

Price szerint (1966) az extra Y kromoszómával rendelkező férfiak, a „szuperférfiak” (XYY kromoszóma-szindróma) hajlanak az erőszakos bűnelkövetésre. Magasabbak és kevésbé intelligensek az átlagnál. Utóbbi miatt felülreprezentáltak a börtön-populációkban.

(Azóta az agresszióra való hajlam és az alacsonyabb intelligencia feltételezése is megdőlt)

- Ikerkutatások

alkoholizmus témájában enzimek, neurotranszmitterek szerepét hangsúlyozzák +szociális környezet szerepe

Viaszmásolatok a torinói Lombroso-múzeumból, az egyik állítólag tipikus tolvajarc (jobbra), a másik olyan emberé, akit „züllöttségben” találtak bűnösnek.

Pszichológiai elméletek

Pszichológiai elméletek

- Frusztráció-agresszió elmélet

biz. szükségletek (szeretet) kielégítetlenségéből fakadó frusztráció
→ agressziót szül — devians viselkedés

- Pszichoanalitikus elmélet

családi nevelés, szülő-gyerek kapcsolat zavara, szociális depriváció...

- Szocializációs elmélet

önkifejezés, kapcsolatteremtés zavara, kommunikációs deficit...

- Kríziselmélet

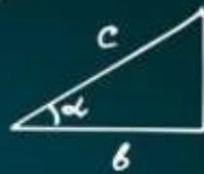
krízist kiváltó életesemények → nem megfelelő coping (megküzdési
képesség) — deviació (alkohol, drog, öngyilk.)

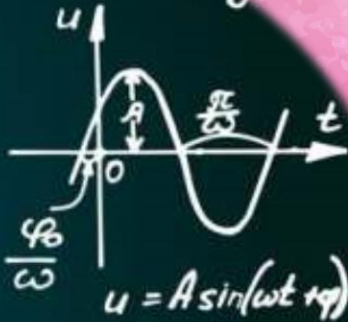
$$OB = \frac{b}{c};$$

$$d = OB = \frac{b}{c};$$

$$\operatorname{ctg} d = \frac{AD}{d} = \frac{a}{b};$$

$$\operatorname{tg} d = \frac{a}{b}$$

$$u = A \sin(\omega t + \varphi)$$

$$u = a \sin \omega t + b \cos \omega t$$

$$d^\circ = \frac{180}{\pi} d; \quad d = \frac{\pi}{180} d^\circ;$$

$$360^\circ = 2\pi; \quad 180^\circ = \pi;$$

$$\sin^2 d + \cos^2 d = 1;$$

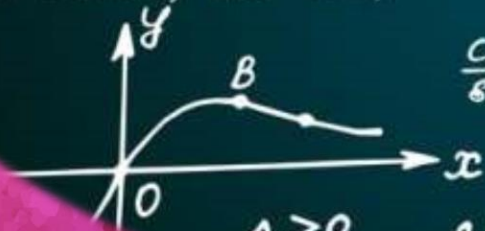
$$\frac{\sin d}{\cos d} = \operatorname{tg} d;$$

$$\sin d \cdot \operatorname{csc} d = 1;$$

$$\frac{\cos d}{\sin d} = \operatorname{ctg} d$$

$$x = -\frac{b}{2a};$$

$$A \left(-\frac{b}{2a}; \frac{4a}{\Delta} \right) \quad \Delta = 4ac - b^2$$

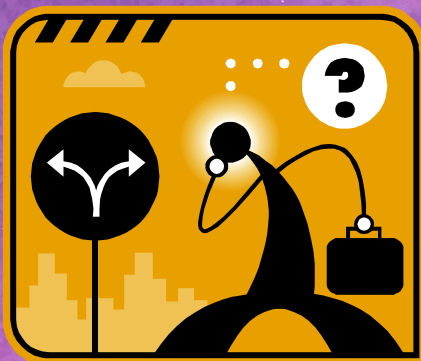

Közgazdaságtani elméletek

Közgazdaságtani elmélet

Racionális döntések elmélete (1986)

Bűnözés, mint szándékos, kiszámított magatartás
közgazdaságtani fogalmak (költség-haszon,
kockázat)

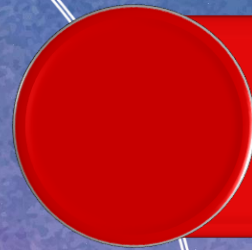

Szociológiai elméletek

Szociológiai elméletek

A deviáns viselkedés
**társadalmi
gyakoriságának**
magyarázata
(nem egyéni okok!)

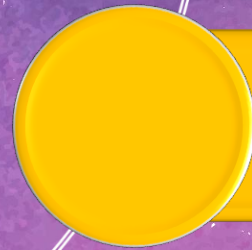
Anómiaelméletek

Durkheim anómiaelmélete

Merton anómiaelmélete

Minősítési elmélet (pl. Goffman)

Kulturális elméletek

Kiváltói: XX. szd. válságjelenségei

(modernizáció, új kihívások... → trad. értékek hanyatlása → mentális zavarok, bűnözés...)

1/A. Durkheim anómia elmélete

Az öngyilkosság c. monográfia (1897)

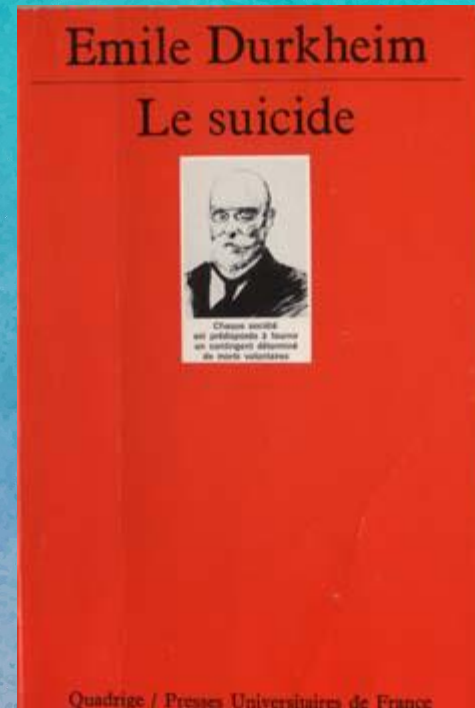
öngyilkosság számának alakulása és a társadalmi integráció foka összefügg

Társ.-i integráció=társadalmasodás-egységesülés irányába mutató fejlődés

Anómia=érték-és normavesztett állapot (Durkheim vezeti be)

Hirtelen társ.-i változás → növekvő öngyilkossági arányszám (rég normák már nem szabályoznak, új értékek még nincsenek)

Anómiás állapot=társadalmi dezintegráció állapota

Az öngyilkosságot befolyásoló tényezők:

- a civilizáció
- az életkor: a gyermekkor elmúltával nő, majd 70-80 éves kor körül csökkeni kezd.
- a vallás: katolikusoknál (összetartó erő) jóval ritkább, mint a protestánsoknál, és a zsidóknál a legalacsonyabb.
- az emberi ill. társadalmi kapcsolatok intenzitása (a társadalmi élet intenzitása)
- a társadalom integráltsága
- a tanultság (az oktatás színvonala)
- a válságok: az egyensúly megbomlása
- az ipari, pénzügyi, gazdasági változás
- a válás intézménye, amely a házasságra gyakorolt hatása révén készíteti az embereket öngyilkosságra.

Az öngyilkosság fordítva arányos a vallásos, a családi és a politikai társadalom integrációs fokával.

Az öngyilkossági hajlamban szerepet játszanak a kulturális különbségek is.

Az öngyilkosság különböző típusai:

- **az egoista öngyilkosság**: az individuális én túlsúlyba kerül a társadalmi énnel szemben. Ez az öngyilkosság egyik lehetséges kiváltó oka. Jellemzője a nyugodt melankólia, a befelé fordulás, az egyén önmagát elemzi. Van egy másik formája is, amikor az egyén vidám könnyedséggel vállalja a sorsát. Ez az epikureus öngyilkosság.
- **az altruista öngyilkosság**: kezdetleges individuáció, a társadalom túl szorosan fogva tartja az egyént. Ennek a típusnak 2 fajtája van: a kötelező altruista öngyilkosság és a fakultatív altruista öngyilkosság
- **az anómiás öngyilkosság**: az egyén vágyainak nincs korlátozó tényezője, az igények kielégíthetetlenek.

Durkheim szerint:

- ✓ A túl korai házasságoknak fokozó hatásuk van az öngyilkosságra, főleg a férfiaknál.
- ✓ A házasok kevésbé veszélyeztetettek, mint a hajadonok, ill. a nőtlenek.
- ✓ Az özvegyek öngyilkossági hajlama a házasok és az egyedülállók között helyezkedik el.
- ✓ A házasok védettségében a családi környezetnek van döntő szerepe, és nem a házastársi kapcsolatnak.
- ✓ Minél nagyobb a családok telítettsége, annál kisebb az öngyilkosságok száma.

Az öngyilkosság igen gyakori a **primitív népeknél**. Ezek 3 kategóriába sorolhatók:

- Az öregség küszöbére érkezett vagy betegség által megtámadott emberek öngyilkosságai.
- Asszonyok öngyilkosságai férjük halálakor.
- A vezér halálakor, alattvalóinak vagy szolgáinak öngyilkossága.

1/B. Merton anómia elmélete 1.

Durkheim elméletét fejlesztette tovább

Anómia: az általánosan elfogadott, kulturálisan meghatározott célok (karrier, anyagi siker) és ezek elérésének módjai (szabályok, erkölcsök, intézmények) közötti feszültség

Megfigyelése:

A társ.-i hierarchiában lefelé haladva nő a deviancia előfordulása.

Ok: kevésbé rendelkeznek a célok elérésére szolgáló legitim eszközökkel → feszültség, anómiás állapot

1/B. Merton anómia elmélete 2.

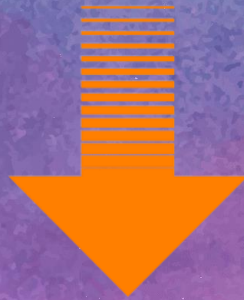
Az alkalmazkodás módjai:	Kulturális célok	Intézményes eszközök
Konformizmus	+	+
Újítás (bűncsel.)	+	—
Ritualizmus (munkamániá)	—	+
Visszahúzódás (öngyilk.)	—	—
Lázadás (forradalmár, káb.szer)	—+	—+

Elidegenedés, mint anómiás állapot

- Hatalomnélküliség
- Az élet értelmetlensége
- Elmagányosodás
- Önmagától való elidegenedés
- Önértékelés elvesztése
- normanélküliség

COHEN vizsgálata

alsó osztálybeli fiatalok → iskolai kudarc (anómiás állapot)

saját közösség saját normarendszerrel
(merészség, destruktivitás, kíméletlenség)

2. Minősítési elmélet (Goffman)

Nem a normaszegés ténye tesz valakit deviánssá a társ. intézményeinek (rendőrség, bíróság, pszich. int.) válaszreakcióján múlik, hogy deviáns-e egy viselkedés – társ.-i helyzettől is függ (roma, néger)

*folyamat-
jelleg:*

(ismétlődő)
tett

**minősítés,
címkézés**

megerősíti az
egyén
késztetését a
hasonló
cselekményekre

maga is
deviánsnak
tekinti
magát

ennek
megfelelően
viselkedik

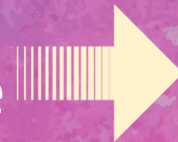
3. Kulturális elméletek

Alap: a társ. tagjainak viselkedését a kulturális értékek, normák szabályozzák ezek kultúránként eltérőek lehetnek eltérő a viselkedések megítélése is (húsevés-hinduknál tilos, EU-ban többnejűség tilos, arab női szerepek...) társadalmanként, társ.-i rétegenként, családon belül eltérőek lehetnek!

Differenciális asszociáció elmélete:

kriminális viselkedés tanulással jön létre

gyakoribb kapcsolat nagyobb valószínűséget jelöl (szociokulturális elméletek)

devianciaelméletek

Szintjén keresendők

A deviancia okai alapján:

- **egyén**
Biológiai, pszichológiai, genetikai elméletek
- **Csoport**
Differenciális asszociáció elmélete, címkézési elmélet
- **Társadalom**
Durkheim társ.i dezintegráció elmélete, Merton anómiaelmélete

A deviancia funkciói

Manifeszt funkció

- **Egyén és csoport felől**
 - Haszonszerzés, feszültségoldás, menekülés
 - Célkeresés, tiltakozás
- **Társadalom részéről**
 - El nem fogadott cselekvések elhatárolása
 - Legitimitás megerősítése, bűnbakképzés

Látens funkció

- **Egyén és csoport**
 - Normasértés – kiszakadás – társtalálás – csoportkohézió (újfajta identitás)
- **Társadalom**
 - Bűnbakképzés a társi problémákért
 - Társi változások szükségességét jelzik

Egyéni oktulajdonítások

AZ OKOK

Személyiségzavar

Viselkedészavar

(stressz, neurózis,
depresszió, önértékelési
problémák,
kudarcélmény, stb.)

**Személyközi
kapcsolatok problémái
és rossz társ.-i helyzet**

(állandósuló konfliktusok
magány, periférikus helyzet,
alávetettség, kiszolgáltatottság)

Ellehetetlenülő létviszonyok
(rossz anyagi, munkaerőpiaci
helyzet, hátrányos települési és
lakásviszonyok...)

FUNKCIÓ

Feszültségcsökkentés

(negatív érzelmek
csökkentése
pozitív érzelmek
megerősítése)

**Problémamegoldási
mód**

**Anyagi javak
megszerzése**

Létfenntartás

TIPIKUS MÓDSZER

alkoholizálás

drogfogyasztás

öngyilkosság

bűnözés

prostitúció

“

“Ha valaki más, mint én, és ez zavar vagy megijeszt, akkor könnyen rámondhatom, hogy örült, rossz vagy beteg. Ezzel a három kategóriával választjuk el magunkat azoktól, akik mások. Észre sem vesszük, hogy mi is mások vagyunk.”

Feldmár András

Thanks!

Any questions?

You can find me at: peczemariann@wjlf.hu